

บทที่ 2

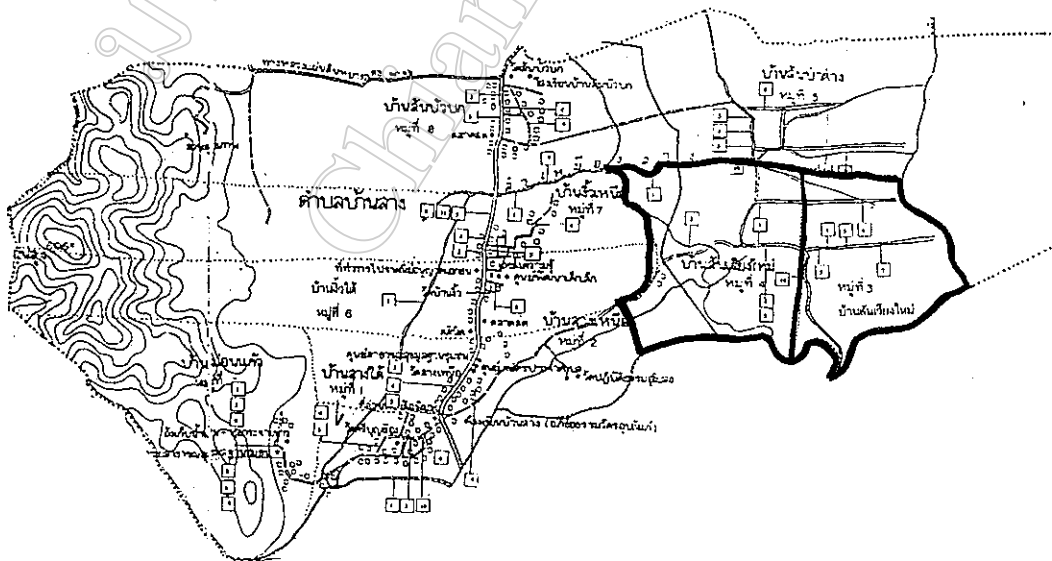
ข้อมูลของชุมชน

ในบทนี้จะกล่าวถึงข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านสันเวียงใหม่ ซึ่งอยู่ในตำบลบ้านสา อำเภอเมือง พะเยา จังหวัดพะเยา โดยข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้านสันเวียงใหม่ได้มาจากบรรยายสรุปข้อมูลของอำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา (บรรยายสรุปอำเภอเมืองพะเยา, 2540) ข้อมูลการผลิตปลาได้มาจากการสัมภาษณ์พ่อหลวงแสวง จำรัส และชมสไลด์นำเสนอข้อมูลการผลิตปลา โดยมีรายละเอียดดังนี้

ประวัติความเป็นมาและลักษณะทางภูมิศาสตร์

หมู่บ้านสันเวียงใหม่ ตั้งอยู่ในตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา ตามประกาศจัดตั้งเพื่อยกฐานะพะเยาขึ้นเป็นจังหวัดใหม่ที่แยกออกจากจังหวัดเชียงรายในปี 2520 (จังหวัดที่ 72 ของประเทศ) ประชาชนบ้านสันเวียงใหม่ส่วนใหญ่จะ ตั้งบ้านเรือนเป็นกลุ่มเป็นหมู่ เรียงอยู่ตาม 2 ข้างถนน บางส่วนจะเป็นที่นา โดยมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านสันป่าม่วง
ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านคุ่น
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	กว๊านพะเยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านจิวเหนือ

ภาพที่ 1 แผนที่แสดงสภาพพื้นที่และอาณาเขตของบ้านสันเวียงใหม่ ตำบลบ้านสา

ภูมิประเทศพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะสำหรับการทำนา การเลี้ยงสัตว์ และ การทำการเกษตรกรรมอื่น ๆ รวมถึงการทำประมงน้ำจืดในบริเวณกว๊านพะเยา

การคมนาคมระหว่างหมู่บ้านกับภายนอกมีถนนลาดยางตลอดสายอยู่ห่างจาก ตัวเมืองพะเยา 3 กิโลเมตร มีรถบริการรับส่งทั้งรถโดยสารประจำทางและรถรับจ้างทั่วไป

โครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม

ข้อมูลประชากร

ประชาชนของบ้านสันเวียงใหม่หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 มีจำนวน 1,290 คน โดยแยก เป็นหมู่ที่ 3 จำนวนทั้งสิ้น 602 คน จาก 159 ครัวเรือน แยกเป็น ชาย 346 คน หญิง 256 คน หมู่ที่ 4 จำนวนทั้งสิ้น 688 คน จาก 172 ครัวเรือน แยกเป็นชาย 328 คน หญิง 360 คน (อบต. บ้านสาาง, 2545)

ข้อมูลด้านการศึกษา

ประชาชนบ้านสันเวียงใหม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนในโรงเรียนสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองพะเยา สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดพะเยา โรงเรียนเอกชน ในจังหวัดพะเยาและด้านวิชาชีพจะส่งบุตรหลานไปเรียนที่วิทยาลัยเทคนิคพะเยาหรือวิทยาลัยเกษตร และเทคโนโลยีพะเยา สังกัดกรมอาชีวศึกษา

ข้อมูลด้านสาธารณสุข

ประชาชนบ้านสันเวียงใหม่ได้รับการบริการสาธารณสุขพื้นฐานจากเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน รวมไปถึงโรงพยาบาลประจำจังหวัดของรัฐและเอกชน

อัตราการเกิดและอัตราการตายของประชากรบ้านสันเวียงใหม่นั้นมีอัตราการเกิด ร้อยละ 6.13 อัตราการตายร้อยละ 6.32 อัตราการเพิ่มของประชากรร้อยละ -.019

อันดับโรค 5 อันดับแรกที่กลุ่มประชากรได้มารับรักษาที่สถานีอนามัยตำบลบ้านสาาง มีดังนี้คือ (สถานีอนามัยตำบลบ้านสาาง, 2544)

1. โรคระบบทางเดินหายใจ
2. โรคระบบกล้ามเนื้อ รวม โครงร่างและเนื้อเยื่อ
3. โรคระบบย่อยอาหาร รวมโรคในช่องปาก
4. โรคติดเชื้อและปรสิต
5. โรคผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนัง

บุคลากรที่ให้ความรู้ข้อมูลทางสาธารณสุขและทำการรักษาพยาบาลภายในสถานี อนามัยตำบลบ้านสาางนั้นมีจำนวน 5 ท่าน

ในหมู่บ้านสันเวียงใหม่นั้น ได้มี อสม. จำนวน 165 คน ซึ่งแยกเป็นหมู่ได้ดังนี้คือ

- หมู่ที่ 3 จะมี อสม. ที่เป็นชาย 8 คน และเป็นหญิง จำนวน 11 คน รวมมี อสม. ในหมู่ที่ 3 จำนวนทั้งสิ้น 19 คน

- หมู่ที่ 4 มี อสม. ที่เป็นชาย 22 คน และเป็นผู้หญิง จำนวน 10 คน รวมมี อสม. ในหมู่ที่ 4 ทั้งสิ้นจำนวน 22 คน

อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ พบว่า ครบ 100 %

ข้อมูลด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย

ได้รับการดูแล เอาใจใส่ และตรวจตราเวรยามรักษาความปลอดภัยจากเจ้าหน้าที่ ตำรวจสถานีตำรวจภูธรอำเภอเมืองพะเยาซึ่งส่งเจ้าหน้าที่มาให้บริการอยู่เสมอและในหมู่บ้านมี หอกระจายข่าวแจ้งข่าวคราวความเคลื่อนไหวต่างๆ ให้ทุกคนในหมู่บ้านสันเวียงใหม่ได้รับรู้ข่าวสาร โดยทั่วกัน

ข้อมูลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ 98 % และศาสนาอื่น ๆ 2 % มีวัดวาอาราม ที่พักสงฆ์เพียงพอที่ประชาชนไปกราบไหว้ในโอกาสต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วในเทศกาลสำคัญๆ ประชาชนจะเข้ามาทำบุญที่วัดศรีโคมคำ (วัดพระเจ้าตนหลวง) ส่วนด้านศิลปวัฒนธรรมนั้น เป็น ศิลปล้านนา เพราะได้รับการปลูกฝังกันมาหลายชั่วอายุคน เช่น ลักษณะของบ้านเรือน วัด การกิน การแต่งกาย เป็นต้น แสดงให้เห็นถึงความป็นวัฒนธรรมของภาคเหนือ

ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ

มีกว๊านพะเยาซึ่งเป็นทะเลสาบน้ำจืด เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอเมืองพะเยา และ เขตหน้าชูตาจังหวัดพะเยา กว๊านพะเยา เป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่สุดในเขตภาคเหนือตอนบนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดพะเยากว๊านพะเยามีพื้นที่ตามหนังสือสำคัญสำหรับที่ทางหลวง 12,831 ไร่ 1 งาน 27 ตารางวา มีแหล่งกำเนิดจากแม่น้ำสายต่างๆของเทือกเขาผีปันน้ำทางด้าน ตะวันตกของจังหวัด อันได้แก่ คอยขุนแม่คำ (ความสูง 1,330 เมตร รทก.) คอยขุนแม่ฝาด (ความสูง 1,435 เมตร รทก.) และคอยขุนสุก (ความสูง 1,697 เมตร รทก.) ลำน้ำที่ไหลลงสู่กว๊านพะเยา แบ่ง เป็น 9 ลำน้ำ ได้แก่ ลำน้ำห้วยปืม ลำห้วยแม่เหยียน ลำห้วยแม่คุ้ม ลำห้วยแม่คำ ลำห้วยแม่ด้อม ลำห้วยแม่นาเรือ ลำห้วยแม่คำ ลำห้วยแม่ใส และ ลำน้ำแม่อิง ซึ่งผู้ที่มาเยือนจังหวัดพะเยาจะต้อง ชมความงามทุกครั้ง โดยเฉพาะตอนพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า ซึ่งสวยงามมาก (อบต.บ้านสา, ม.ป.ป.)

โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

ประชาชนบ้านสันเวียงใหม่ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำการเกษตร ได้แก่ การทำนา (ปลูกข้าวเจ้าและ ข้าวเหนียว) พืชไร่ และพืชสวน และมีบางส่วนทำปศุสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงสุกร โค กระบือ ไก่ และเป็ด นอกจากนี้บางส่วนประกอบอาชีพด้านอุตสาหกรรม เพราะมีโรงงานอุตสาหกรรมที่ได้รับอนุญาตดำเนินการและสถานประกอบการจำนวน 17 แห่ง

ในอำเภอเมืองพะเยา และบางส่วนทำการประมงน้ำจืดเพราะอยู่ติดกับกว๊านพะเยา ในปัจจุบันได้ประกอบอาชีพการทำปลาต้มมากขึ้นเป็นการถนอมอาหารของชาวบ้านริมกว๊านพะเยา ที่สืบทอดการทำมานานชั่วอายุคน เพราะในอดีตปลาในกว๊านพะเยาที่ชาวบ้านจับมามีมากจนต้องมีวิธีการเก็บรักษาไว้รับประทานให้ได้หลายวัน ปัจจุบันหมู่บ้านนี้ได้ทำปลาต้มกันหลายครัวเรือน ทำรายได้ให้กับชาวบ้านเป็นอย่างดี ประกอบกับการทำได้มีวิวัฒนาการด้านการปรุง ความสะอาด และการบรรจุในภาชนะที่สวยงามและยังอยู่ในการควบคุมของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดและยังเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปจึงทำให้ปลาต้มเป็นสินค้าออกที่สำคัญของตำบลบ้านสา จังหวัดพะเยา

ความเป็นมาในการผลิตปลาต้ม

เริ่มมาจากสมัยก่อนเป็นการทำกินกันแต่เพียงในครัวเรือนและเริ่มขายกันเพียงในหมู่บ้าน ทำกันเพียงเล็กน้อย แต่พอรสชาติเป็นที่ถูกปากของคนในหมู่บ้าน ก็เริ่มเป็นของฝากในหมู่ญาติพี่น้อง แล้วก็ขยายเป็นวงกว้าง จึงทำให้เกิดแนวคิดที่จะผลิตเพื่อขาย แต่ก็ทำไม่เท่าปัจจุบัน และปลาที่นำมาทำ จะเป็นปลาตัวเล็ก ซึ่งทำให้เนื้อปลานั้นละเอียดอยู่ได้ไม่นาน

ต่อมามีการทดลองนำปลาชนิดต่างๆ มาทดลองทำ สุดท้ายก็นำปลาโนมาทำ และก็ได้ผลสำเร็จ จึงได้นำปลาโนมาทำกันจนถึงปัจจุบัน

เมื่อสมัยก่อนมีการทำกันไม่กี่หลังคาเรือน พอเห็นว่าทำปลาต้มแล้วได้ผลกำไรดี จึงได้ผลิตกันมากขึ้นเกือบทุกหลังคาเรือน จึงทำให้เกิดมีการรวมกลุ่มกันขึ้นมาในการรวมกลุ่มกันนั้น จะอยู่ในรูปแบบของสหกรณ์มีการปันผล

การทำปลาต้มของบ้านสันเวียงใหม่ทำมานาน แล้วเมื่อมีชื่อเสียง หน่วยงานต่างๆ ของรัฐจึงได้เข้ามาสนับสนุนช่วยเหลือ และให้ความรู้เกี่ยวกับการทำปลาต้ม เช่น หน่วยงานของสาธารณสุขจังหวัดพะเยา ได้เข้ามาให้การรับรองว่า ปลาต้มเมื่อรับประทานแล้วจะไม่ก่อให้เกิดอันตรายใดๆ ต่อผู้บริโภคจึงเป็นการสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคอีกชั้นหนึ่งและช่วยให้กลุ่มผลิตปลาต้มได้ขยายตลาดมากยิ่งขึ้น

จากการพูดคุยกับพ่อหลวงแสวง จิวรัส ท่านได้บอกว่า การทำปลาต้มนั้น จากการที่ได้ทดลองทำกันมาพบว่า ได้กำไรดีมาก จากเดือนกันยายน ถึงเดือนธันวาคม 2544 ที่ผ่านมาเมื่อหักต้นทุนต่าง ๆ แล้ว ได้กำไรประมาณ 10,000 บาท จึงเป็นแรงผลักดันอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้มี

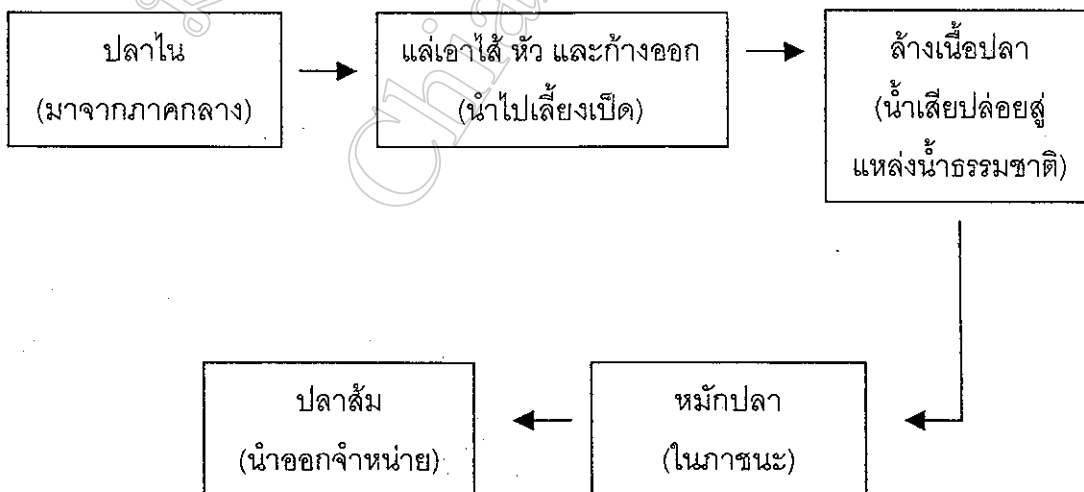
การผลิตปลาต้มมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเมื่อว่างจากการทำนา ซึ่งเป็นงานประจำ (แสวง จำรัส: สัมภาษณ์)

และจากการสำรวจเบื้องต้นพบว่า ในพื้นที่หมู่บ้านดังกล่าวมีการทำปลาต้มในรูปของการพาณิชย์โดยการส่งออกไปตามจังหวัดพื้นที่ใกล้เคียงเป็นธุรกิจภายในครัวเรือน โดยมีการดำเนินงานแบบง่าย ๆ วัตถุดิบคือ ปลาน้ำจืด แต่เดิมใช้ปลาในพื้นที่ (แหล่งใหญ่มาจากกว๊านพะเยา) และต่อมามีความต้องการของตลาดมีมาก วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตไม่เพียงพอ จึงต้องมีการนำปลาน้ำจืดจากทางภาคกลางมาผลิต การขยายกิจการที่มุ่งเน้นแต่ผลผลิตแต่ไม่ได้มีการจัดการกับของเสียที่เกิดขึ้นให้ดีพอ ทำให้เกิดปัญหากับสิ่งแวดล้อมตามมา สภาพปัญหาใหญ่ คือน้ำเสียและแมลงนำโรคต่างๆ น้ำเสียส่วนส่วนใหญ่จะปล่อยลงสู่พื้นดินปล่อยให้ไหลไปตามธรรมชาติ ซึ่งโดยส่วนใหญ่จะไหลลงสู่กว๊านพะเยา เนื่องจากสภาพที่ตั้งของหมู่บ้านอยู่ติดกับริมกว๊านพะเยา ซึ่งอาจเป็นสาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้น้ำในกว๊านพะเยาเกิดการเน่าเสียได้

การทำปลาต้ม

ในการทำปลาต้มนั้นเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทำกันมานานแล้ว ซึ่งในการทำนั้นจะไม่ใช้สารเคมีใดๆในการผลิตที่จะช่วยให้รสชาติของอาหารอร่อยหรือให้เป็นที่นิยมของผู้บริโภค แต่ในการผลิตนั้นจะใช้วัตถุดิบที่ได้มาจากธรรมชาติและมีการบวนการผลิตที่ง่ายไม่ยุ่งยาก ซึ่งจะมีขั้นตอนการผลิตดังนี้

ขั้นตอนการผลิตปลาต้ม

การรวมกลุ่มเป็นผู้ผลิตพลาสติก

นับตั้งแต่ผลิตภัณฑ์พลาสติกของผู้ผลิตพลาสติกในบ้านต้นเวียงใหม่ เป็นที่นิยมและซื้อเพื่อการบริโภคหรือเป็นของฝากแก่ผู้มาเยี่ยมเยือนจังหวัดพะเยา ผู้ผลิตพลาสติกจึงได้รวมตัวจัดตั้งกลุ่มเพื่อการผลิตและการจำหน่ายพลาสติกให้เป็นระเบียบและง่ายต่อการจัดการ ซึ่งในปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกรวมทั้งสิ้น 49 คน

โดยสรุปแล้ว บ้านต้นเวียงใหม่ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 4 ตำบลบ้านสา อำเภอเมืองพะเยา จังหวัดพะเยา มีประชากรที่พอเหมาะสำหรับสภาพพื้นที่ มีอาชีพทำการเกษตร และเมื่อว่างจากการทำนา แล้วจะมาทำพลาสติกเพื่อจำหน่าย ซึ่งปัจจุบันได้รวมกลุ่มเพื่อผลิตพลาสติก มีจำนวนสมาชิก 49 คน ในการบริหารและจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด